

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3

Fylke: Sogn og Fjordane

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Kvernberget

Emne: Brynet

Bygdelag: Høyanger

Oppskr. av: S. Dale

Gard: Dale

(adresse): Høyanger

G.nr. 62 Br.nr. 1-5

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Brynet.

Brynet er ventely so gammalt som okri og gjæm. I Snorre: saga er det fortalt at, Hekkingarum lét dei gå skot og brymsteinar, som dei hadde firs mid og på Skien; og der vart den største manneskade." (Kong Snorre's saga side 199.)

Der var brynet bruka til våpen. (Finnritsdag)

1. Det vanlige namnet er (eit) bryne, sjeldan (ein) Kvatsstein. Me sier, «i Kvetsja gjæm». Skien (ein) var eit finne slag bryne som vart bruka til så eggje snekkararbeid, barbertenning og slibt. Sjå brynet som det ofte vart nemnt, var nytta til kvæsing av gjæ, åks og smel (skidel). Dei var nemnde Strikbryne, Vassabryne og tellemarbryne. Det første slaget var grovt og lite for seg gjorde, dei tvo andre var mjukkare, finare tilhogne og slipte eller filte.

Skienen var gjerne mjukk og fin, hest brukt til så eggje finare let:

jern (smekkarbrym)

1.

2. Strilebrym, vassa brym og telomarklegum var naturbrym, og dei einaste ein ~~den~~ virste av her fram til 1910-20-åri. Dei som hadde mykje steinut slott og markuslott, heldt på strilebrymi, som jamnast var grov og hard. Var det finare mark heldt dei på dei andre slag.

Etter 1920-talet er Håmsbrym komme mykje i bruk, helst Karlevarindom brymi og gottlandsbrymi.

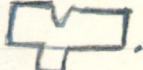
Her i bygden finst ikkje brymstein, so one kjøpte på butikken.

3. No vert alle slag anbod som her egg slipte på slipestein, etterpå, for ein brukar dei, stryk ein dei med brym som til "vri" ukk. Loken var det meylet for dei fekk "ljåsteinen" og. Dei hadde småe steinar 25-30 cm eller mindre som dei slipte knivar, og diverlsteinar og andre let. jern på, og sokker.

4. Torstein Dale f. 1859 fortel at far hans arbeidde sjålv alle tynskelgarn, og at han sjålv i 12-15 ^{år} ~~år~~ ^{aldre} tynnte garn, og laga ein g. Lyster² mi f. 1872 minnst godt at han far laga garn og tynnte garn i ein kneidane. Dei hadde gjerne 20-30 garn, so dei tårute ikkje tynna kvar kneid. Slipestein til

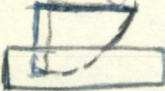
1) Gardbruket. 2) Arb. på garden.

til å kverne eller slipa hjør og aksar var
ikkje i bruk her so lenge dei brukte typiske
ljåm-til 1875 tallet, etter det T. Dale sine
Tynning, av hjør var laga med hammar
på eit vanly lite smidjested.

Til å laga "bakke" på ljåm bruke
dei eit "dragsted" som dei sette opp
på det vanly smidjestedet. Det såg
ut som dette ritet ^{sett} på sida .

Dei la ljåm på dragstedet sovis
at bakken låg ned i "pora" i drust
og banka eller slo på ljåm etter kven
dei drog kven over stedet. Egge
hamra dei til eller tynte på sjåm
smidjestedet.

Slipuljåm og den store slipestien
skulde ^{der} ~~der~~ ^{vera} ~~der~~ komme til bygg di her
Mey 1870-80. åri.

5. Heimme hadde one "seuda" som dei
brukte til å slipa aksar på. Ei
slik var vanly på alle gardar.
Det såg ut ~~for~~ ho var laga av ein
slipestien og sett i ein fot (ein
trestokk). So såg ut på sida som
dette ritet. Han var brukte
alltid "seuda" når han skulde kverne
aksane, men andre betjarn var
slippte på stein. Han påstod at
aksane fekk bette bet når dei
var kverste på seuda enn på stein.

Eg har ikkje høyr at dei hadde slippe-
steinen med på slåttevegen. Han
hadde sin faste plass att med sin
vegg med eit kalotak over, eller inne

6. Ljåen brukas ein so lueg del, "var leit i hau"- det var vanly ei $\frac{1}{2}$ eller ei hui ont. Ein hadde jamnast 2 Ljå "til manus" med. Elles skilde det mykje Korlis leudet var. Sidan ein fekk desse nye Karberøndom Bryne på ein lutre leit i Ljåen og Hau brukas hau lenger, ein det ikkje er for mykje hardvitt eller stinnit.
7. Vanly hadde Kva slitta sitt bryne. Når one var i marki. På hime. Ein var one gjerne fleire ein Korb. No brukar dei ^{of te fross} gjerne eit grovt bryne når Ljåen eller aksel er "stein. bryne" og sidan eit finare i på eggje Kvas. Bryne av tre mit og ikkje av tre voro brukta. Her høyrte summe brukta ein trekkapp til i på velt, "slippe ro". I sløyden brukta og eit trestyk. Me av bjørk som og smørde "bryne. Kvat" på. helst av hime og "eggje" knivar og himekjenner etter sliping.
- Bryne stikka her og høyrte, men og trur det var minst eit lite bryne.
8. Vanly stultovon sat i orvut under sliping. Men langorvonn ton ein or orvut når ein skulde slipa stikkely. same Korlis partet vor. Her brukta one ~~for~~ vanly byrke. tager til i på farta hime til orvut.
- Når dei slepte Ljå, var von det vanlyge at dei kildet Ljåen med eggje

mol seg. Men eg hev set at sumu hest
 eggj fri seg og. Vår dei sliper òk
 Kvinna og hönustenne smis iie allid
 eggj fri seg.

9. Vår ein skal bryna ein langom,
 set iie endu av orut i markis.
 Stultoruen bryner iie solus at
 Karane set endu av orut i bükun.
 Lümme iunder bryning, Kvinnafalk
 sette beine i kross og endu av
 orut mellomom lävi.

10. Hvi som brüke, Kopp til i ha
 brynet - her Kalle me det "strükke"
 laga han av tre - i seinar tid me
 jarnlekk og hadde vatu i dei.

Vår me var i markis, var me
 brynet i i slir av lod, "brynestir"
 Kvinnafalk stakk det gjerne mellom
 iie hand dei hadde iie medja, og
 slakken eller lint. Karane var
 bryne sliri på livreim i bak på.

Sumu brynte med turt bryne, men
 til vaulg brüke dei i spotta på
 det, eller var det vatu i markis,
 stakk dei det i vatnet.

Varne var brynestrukke - eg hev og høyrd
 bryneholk - som dei vände ha vatu
 i. Hvi av lod var kalle brynestir.

11 Brynestrukke av horn, hev eg ikkje
 høyrd iie.

12. Brynestrukke - slira og - var Karane

på linne eller bakk på. Kvinnfolk
 bar slira på samme måte på et
 band som dei hadde rundt livet.
 eller dei stakk det mellom bandet
 og stakken eller livet framme på
 østre side. (Sjå nr. 10.)

13. Dei fleste brukte både kveit- og natur
 brynet fukta med sputt eller vatn.
 Skal ein ha rettely fin egg, ser
 y at sume brukar ein oljedrope på.
 (Sjå nr. 7.)

14. Me sier brynemjøl når ein
 bryner med turt bryne, vater
 ein det, kallar me det for bryne.
 Kvøl.

15. Lysett ikkje, ar at brynekvøl
 var brukt mot ringorm eller
 nokon annan sjukdom.
 Me brukte det til å smerta
 lår for me smurde det.

16

16 og 17 og 18. her er ikkje høyr nok
 sum.

19. Einne kjende høyr sume seia
 "tui" stundom når dei spätta
 på brynet. Me det var helst
 meint som ei "moro" utare
 nokre meining.

20. Ramson eller rein her er ikkje høyr nok
 her brukte når dei brynte.